

*О. Ю. Герасименко, асистент
кафедри криміналістики На-
ціональної юридичної академії
України імені Ярослава Мудрого*

ВИПАДКОВІ ФОТОЗНІМКИ В КРИМІНАЛІСТИЦІ

У слідчій практиці мають місце ситуації, коли для дослідження фотознімків, виконаних під час проведення слідчих дій, призначається судова фототехнічна експертиза. У більшості випадків у розпорядження експертів надаються так звані випадкові фотознімки. В експертній практиці випадковими прийнято називати фотознімки, виконані без урахування рекомендацій судово-оперативної фотозйомки.

Необхідність експертного дослідження фотознімків зумовлена тією обставиною, що ті чи інші об'єкти, зображені на фотознімку, були не досить повно досліджені при проведенні слідчої дії. Проведення експертного дослідження потребує певного часу, певних організаційних зусиль слідчого. Слід зазначити, що термін «випадковий фотознімок» у криміналістиці, у цілому, має негативне наповнення. У той же час, потенційна можливість виправлення помилок, припущених у ході проведення слідчої дії, безумовно повинна розцінюватись як позитивний момент, що може мати велике практичне значення.

Відомо, що судово-оперативна фотозйомка найбільш широко використовується під час проведення огляду місця події. Таким чином, проблематика випадкових фотознімків, у першу чергу, має відношення до практики проведення цієї слідчої дії.

Слід зазначити умовний характер терміна «випадковий фотознімок» відносно до практики проведення огляду місця події. Судово-оперативна фотозйомка на місці події

проводиться або безпосередньо слідчим, або спеціалістом за прямим розпорядженням слідчого. Таким чином, навіть у разі, коли в подальшому буде необхідним призначення судової фототехнічної експертизи з метою встановлення реальних розмірів об'єктів, відстані між об'єктами, зображеними на фотознімках, то це буде свідчити про те, що на момент проведення слідчої дії слідчий не був здатним адекватно оцінити значення таких об'єктів та організувати їх достатньо повне дослідження під час проведення слідчої дії. Але сам факт проведення фотозйомки навряд чи можна вважати випадковою подією в науковому розумінні поняття випадковості.

Огляд місця події може проводитись в умовах, коли подія злочину недостатньо повно знайшла своє відображення в матеріальному середовищі місця події, в умовах гострого інформаційного дефіциту стосовно події злочину. У таких умовах виникнення такого явища, як випадкові фотознімки слід вважати скоріш невідворотним явищем, ніж випадковістю. Таким чином, є підстави вважати, що традиційно позначуваний в експертній практиці як випадковий фотознімок в дійсності являє собою об'єктивно обґрунтоване явище, яке повинно досліджуватись у межах слідчої тактики та юридичної психології.

Відомо, що можливість використання високоефективних технічних засобів при проведенні слідчих дій значною мірою впливає на тактику їх проведення. Якщо в цьому аспекті розглядати використання сучасних цифрових фотокамер при проведенні огляду місця події, то вельми важливою обставиною слід вважати перспективу розширення сфери їх застосування, а також значного зростання числа випадків, коли слідчий знайде доцільним використовувати цей технічний засіб самостійно.

Практично не обмежена кількість фотознімків, високий ступінь автоматизації процесів керування, можливість оперативного перегляду відзнятого відеоматеріалу безпосередньо на місці проведення слідчої дії – всі ці якості,

притаманні сучасній цифровій фотокамері, переконливо свідчать про те, що цей технічний засіб має значно більш широкі перспективи використання в порівнянні з фотокамерами, принципи роботи яких базуються на фотохімічних процесах. У таких умовах слід очікувати, що значно частіше буде мати місце необхідність призначення судової фототехнічної експертизи з метою дослідження фотознімків, виконаних при проведенні огляду місця події. Але чи слід вважати, що таке становище буде зумовлене виключно збільшенням кількості помилок слідчого при проведенні слідчої дії? З нашої точки зору, вирішальним чинником слід вважати розширення цілей використання технічного засобу, збільшення обсягу зафіксованої доказової інформації, що зумовить необхідність вторинного дослідження відеоматеріалу. Одним з можливих напрямків такого дослідження може бути призначення судової фототехнічної експертизи.

Повертаючись до феномена випадкового фотознімка в криміналістиці, доцільно поставити питання відносно можливих причин його виникнення. Чи слід вважати, що в деяких ситуаціях слідчий знайде доцільним проведення фотозйомки тих чи інших об'єктів на місці події навіть у тому разі, коли на даний, конкретний момент, він не здатен встановити можливий характер їх відношення до події злочину? Можливо такі об'єкти фіксуються на фотознімку цілком випадково, без усякого можливого відношення до інтелектуальної діяльності слідчого у встановленні конкретних цілей фотозйомки в той чи інший момент проведення огляду місця події.

У всякому разі, у плані пошуку можливих пояснень феномена випадкового фотознімка, у першу чергу доцільно розглянути практику проведення орієнтуючої фотозйомки при проведенні огляду місця події. Не повинно виникати жодних сумнівів відносно того, що якраз цей вид судово-оперативної фотозйомки, є найбільш перспективним навіть у порівнянні з такими видами, як оглядова

та вузлова. Відомо, що в деяких випадках при проведенні огляду місця події дослідженню підлягають ділянки відкритої місцевості зі складним рельєфом, значні за площиною. У такому випадку встановлення меж огляду місця події може являти собою досить складне завдання, яке для свого вирішення потребує організації певного початкового дослідження відкритої ділянки місцевості. У теорії слідчої тактики таке початкове дослідження місця події називають оглядовою стадією. У найбільш узагальненому вигляді можна розрізнити два діаметрально протилежних варіанти огляду місця події, з точки зору можливої організації цієї стадії.

Перший варіант матиме місце в тому разі, якщо рівень поінформованості слідчого щодо події злочину та ступінь її відображення в матеріальному середовищі місця події мають відносно високі показники. Розташування об'єктів, що підлягають дослідженню, стосовно оточуючої місцевості таке, що дозволяє чітко розрізнити оточуючу місцевість і місце події у власному розумінні цього поняття. Крім того, площа відкритої ділянки місцевості, яка розцінюється як місце події, має такі геометричні розміри і просторову орієнтацію, що дозволяють її одномоментне візуальне сприйняття з певної точки. У цьому випадку є всі підстави вважати, що орієнтуюча стадія огляду місця події буде мати більш-менш виражений кінцевий результат – структурування місця події (встановлення понять центру та периферії, меж огляду події та просторової орієнтації місця події відносно оточуючої місцевості).

Таким чином, із закінченням оглядової стадії є можливість прийняття рішення щодо оптимального варіанта дослідження місця події. Досить вірогідним в умовах даної ситуації виглядає першочергове тотальне дослідження місця події в режимі статичності з послідовним переходом до динамічної стадії огляду.

Стосовно методів виконання орієнтуючої фотозйомки на місці події в тому разі, коли її проведення буде вважатися

доцільним, то найбільш прийнятними варіантами є кругова чи лінійна панорами, або фотозйомка з декількох окремих точок. Щодо моменту виконання орієнтуючої фотозйомки, то, на наш погляд, найбільш прийнятним є варіант, коли орієнтуюча фотозйомка виконується після закінчення оглядової стадії на його статичній стадії. З нашої точки зору, у даному випадку існує досить низька вірогідність того, що для вторинного дослідження фотознімків знадобиться призначення судової фототехнічної експертизи.

У разі, коли рівень поінформованості слідчого стосовно події злочину на момент проведення оглядової стадії огляду місця події має низькі показники, подія злочину не має свого достатньо повного відображення в матеріальному середовищі місця злочину, а ділянка місцевості, що підлягає дослідженню на оглядовій стадії, має значну площину, складний рельєф і характер орієнтації відносно оточуючого середовища, що не дає змоги її одномоментного візуального сприйняття з певної точки, – ситуація змінюється кардинальним чином. Вірогідність масованого використання фотозйомки на оглядовій стадії має очевидний характер. Структурування місця події на оглядовій стадії стає неможливим. Більш того, у таких умовах не може бути впевненості в можливості такого структурування навіть одразу ж після закінчення огляду місця події. Слідчій практиці відомі ситуації, коли виникає необхідність проведення додаткових і повторних оглядів місця події. У таких умовах поділ на орієнтуючу, оглядову та вузлову фотозйомку може мати чисто формальний характер, а ймовірність призначення судової фототехнічної експертизи має досить високий рівень.